

Co je to porušení dobrých mravů nebo jednání v rozporu s dobrými mravy?

Vložil: MUDr. Zbyněk Mlčoch | Zobrazeno: 4713x

Uved'me si příklad: matka daruje svému dospělému synovi nebo dceři nemovitost. Potomek ale nějakým zásadním způsobem poruší dobré mravy. Má matka právo na vrácení domu? Ano, má. Co jsou to ale vlastně dobré mravy a co je to jednání v rozporu s dobrými mravy?

Co jsou to dobré mravy a jednání v rozporu s dobrými mravy?

Dobré mravy patří k zásadám soukromého práva, bývají užívány jako kritérium omezující subjektivní práva v jejich obsahu, nebo častěji omezující výkon subjektivních práv (*Zásady občanského práva*).

Historicky mají svůj původ již v římském právu, ve kterém se staly významným nástrojem zmírňování tvrdosti práva psaného v prétorské praxi (blízkým užívaným pojmem byla rovněž *aequitas*). Dobré mravy se objevují v klasickém římském právu jako kritérium posuzování platnosti smluv (srov. smlouvy proti dobrým mravům), případně jako podobné korektivy umožňující porovnávat právní a mravní pravidla a dát mravním pravidlům právní relevanci, resp. je vybavit právními sankcemi.

Tato hlediska byla převzata do všech významných civilních kodifikací 19. a 20. století, byť někdy v odlišné vnější podobě (srov. termín pravidla společenského soužití v polském občanském zákoníku).

V českém občanském právu je pojem dobrých mravů užíván v několika odlišných právních pozicích:

1. Zřejmě nejobecnější **význam** mají dobré mravy v § 3 odst. 1 obč. zák., který stanoví zákaz výkonu práv a povinností v rozporu s dobrými mravy.
2. Porušení dobrých mravů jako předpoklad nastoupení občanskoprávních sankcí obsahuje skupina dalších ustanovení, z nichž k nejzávažnějším patří neplatnost právního úkonu přičítícího se dobrým mravům (§ 39 obč. zák.), zvláštní skutková podstata odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům (§ 424 obč. zák.), důvod výpovědi z nájmu **bytu**, jestliže nájemce nebo ti, kdo s ním bydlí, přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v **domě** (§ 711 odst. 1 písm. c) obč. zák.).

Dobré mravy, ač jsou zákonným pojmem, nejsou zákonem definovány. Jejich obsah spočívá v obecně platných hodnotách či normách morálky, u kterých je dán obecný **zájem** jejich respektování. Posouzení konkrétního obsahu pojmu dobré mravy náleží vždy od případu k případu soudci.

Užití institutu dobrých mravů v obchodním právu přichází v úvahu na základě obecného vztahu

subsidiarity občanského zákoníku k zákoníku obchodnímu. Obchodní zákoník se však - ovšem ve specifickém případě - na dobré mravy rovněž odvolává.

Darování a následné jednání jednání obdarovaného v rozporu s dobrými mravy

Darovací smlouva je velmi častým institutem, jejími pojmovými znaky jsou: určení předmětu daru, bezplatnost a dobrovolnost. Předmětem daru může být věc movitá i nemovitá. Tento vzor se týká darování movité věci (vzor). Takové smlouva sice nemusí být písemná, ale u darů větší hodnoty lze písemnost vřele doporučit. Nastane-li později spor, může to být rozhodující otázka v procesu dokazování. Naopak, nedojde-li k odevzdání a převzetí věci při darování, požaduje zákon písemnou formu i pokud jde o věc movitou (jde o slib daru).

Zákon nepřipouští darování pro případ smrti – taková smlouva by byla neplatná. K darování může dojít pouze mezi živými osobami.

Darování může být vázáno na splnění určité odkládací podmínky (např. dovršení určitého věku, získání akademického titulu apod.), nebo se může jednat o podmínku, jejíž splnění naopak zapříčiní zrušení darovací smlouvy (taková ustanovení jsou praktická např. pro sponzorské dary – nejsou-li užity k účelu, k jakému byly poskytnuty).

Věc, která je darována jednomu z manželů, nepatří do jejich společného jmění, ale stává se výlučným vlastnictvím obdarovaného manžela. Pakliže dárce daruje věc oběma manželům, rovněž se nejedná o přírůstek do společného jmění, ale oba manželé budou podílovými spoluvlastníky takové věci.

Zákon pamatuje i na situaci, kdy se obdarovaný chová k dárce či členům jeho rodiny způsobem, který hrubě porušuje dobré mravy. V takovém případě, může dárce žádat dar zpět. Může se tak stát třeba rok po darování, ale klidně i deset let po darování. Právo na vrácení daru však podléhá promlčení – po třech letech od situace, kdy se obdarovaný takto zachoval, může tento s úspěchem uplatnit námitku promlčení. Soud v takovém případě právo nepřizná.

K zániku vztahu mezi obdarovaným a dárce dochází tedy na základě dvou skutečností:

- dojde k hrubému porušení dobrých mravů chováním obdarovaného vůči dárce nebo členům jeho rodiny (co jsou dobré mravy, není nikde stanoveno) – ale nejde pouze o to, že se z původně přátelského vztahu přátelství vytratí, na druhou stranu nejenom intenzita chování odpovídající spáchání trestného činu, může založit právo domáhat se vrácení daru. Ze soudní praxe jsou známy důvody spočívající např. v tom, že obdarované děti neposkytly svému rodiči (dárce) potřebnou péči v nemoci či ve stáří (navíc toto je rovněž důvod pro vydědění takového potomka).
- dárce učiní jednostranný právní úkon vůči obdarovanému – takový úkon může být učiněn v jakékoliv formě, nejsou na něj kladeny žádné formální požadavky. Ale pro případný soudní spor je jistě písemná forma vhodnější. Tento úkon by měl obsahovat jednak výslovné popsání skutku, ve kterém dárce spatřuje hrubé porušení dobrých mravů, a jednak by v něm měl být

výslovně uplatněn nárok na vrácení daru.

Okamžikem, kdy výzva dojde obdarovanému, dochází k zániku závazkového vztahu. Samozřejmě lze předpokládat obranu obdarovaného a případný soudní spor. Obdarovaný musí dar vrátit společně se všemi užitky od doby, kdy spáchal jednání porušující hrubě dobré mravy (protože již od tohoto okamžiku nemohl být v dobré víře). Pakliže již dar nemá (prodal jej, spotřeboval jej apod.), pak musí vydat jeho peněžní ekvivalent.

Právo na vrácení daru je právem osobním => smrtí dárce toto právo zaniká. Jestliže však již toto právo bylo uplatněno, pak nárok na vrácení daru přechází na dědice.

Neplatnost právních úkonů pro rozpor s dobrými mravy

Z Wikipedie, otevřené encyklopedie

Skočit na: [Navigace](#), [Hledání](#)

Tento článek z oblasti [práva](#) potřebuje úpravy. Můžete Wikipedii pomoci tím, že ho vhodně [vylepšíte](#).

Jak by měly články vypadat, popisuje stránka [Vzhled a styl](#).

Neplatnost právních úkonů příčících se dobrým mravům

Dobré mravy jsou v občanském zákoníku obecně upraveny v ustanovení § 3 odst. 1, kde je stanoveno, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Názory ohledně sankce tohoto ustanovení se však různí. První názor označuje ustanovení § 3 odst. 1 za normu imperfektní a hovoří o ní jako o zásadě pro aplikaci norem občanského práva.[1] Druhý názor pak jako sankci této normy označuje právě ustanovení § 39, které stanoví neplatnost právních úkonů příčících se dobrým mravům, což bývá odůvodňováno tak, že úkony při výkonu práv a povinností jsou právními úkony a tak se na ně tato sankce musí vztahovat.[2] J. Hurdík k tomu namítá, že určité chování při výkonu práv a povinností má povahu právního úkonu pouze při splnění dalších podmínek a že sankce za jednání contra bonos mores obsahují i jiné normy.[3] Osobně v tomto sporu neshledávám větší význam, když ust. § 39 již nesporně sankci obsahuje a označuje právní úkony příčící se dobrým mravům za neplatné.

Definice pojmu „dobré mravy“ není v zákoně vymezena, neboť by to, vzhledem ke smyslu zásady souladu s dobrými mravy, bylo spíše ke škodě. J. Spáčil uvádí, že právní norma je obecné pravidlo chování, v jehož hypotéze jsou zachyceny typické skutečnosti, které jsou právně významné, a na které jsou tedy vázány následky uvedené v dispozici normy. Jako

obecné pravidlo ovšem právní norma nemůže předvídat všechny skutečnosti, které mohou v životě nastat (to konečně vyplývá už z rozporu mezi statickou povahou normy a dynamikou života, resp. životních situací). Může se tedy stát, že nastane situace, kdy právní norma vede k takovému řešení, které se jeví být nespravedlivé, neboť v normě nejsou zohledněny všechny skutečnosti, které by měly být podle právního vědomí v daném případě zohledněny. Jinak řečeno, ve věci jsou dány skutečnosti, které nejsou právními skutečnostmi, ačkoliv by jimi podle právního vědomí měly být.[4] K takovýmto situacím nutně musí docházet, protože zákonné normy jednoduše nemohou předvídat veškeré okolnosti, které mohou nastat. Pokud by ale existovala zákonná definice dobrých mravů, hrozilo by, že se nebude vztahovat na všechny okolnosti daných případů, přestože by si to jejich charakter zasloužil, neboť dojde-li k určité definici, dojde tím zároveň k vymezení toho, co pod danou definici spadá a co nikoliv. Smysl korektivu spočívajícím právě v zásadě souladu s dobrými mravy je právě postihnout případy, které pod žádnou konkrétní (zákonnou) definici nespadají a přesto mají být sankcionovány.

Ačkoliv zákonné normy občanského práva v sobě dobré mravy odráží, některé případy postihnout možné není. K jejich řešení tak slouží zásada souladu s dobrými mravy. Pokud však zákonná norma existuje, musí být použito jí, neboť je ke korektivu pomocí dobrých mravů normou speciální a má tudíž přednost. Tak i rozpor právního úkonu se zákonným zákazem je kategorií užší a je speciální normou k obecné klauzuli upravující rozpor s dobrými mravy.[5] Co je obsahem dobrých mravů je třeba vždy zkoumat až při jejich aplikaci s ohledem na okolnosti konkrétního případu.[6]

Přesto však existuje několik pokusů o definici, co by mělo být za obsah dobrých mravů v obecné rovině považováno a domnívám se, že přes škodlivost obecného vymezení (například v judikatuře Nejvyššího soudu), zde bude jejich uvedení ku prospěchu. Již několikrát Nejvyšší soud ČR vymezil právní úkon příčící se dobrým mravům následovně: „Právní úkon se přičí dobrým mravům, pokud nerespektuje některou ze souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.“[7] J. Hurdík, krom toho, že kritizuje samotný pokus o obecné vymezení obsahu dobrých mravů, uvádí, že normy společenské, kulturní a mravní nejsou normami stejné úrovně, ale že společenské normy implikují normy kulturní a ty zase normy mravní. Také se nezdá příliš užitečné definovat dobré mravy jako mravní normy, neboť to připomíná definici v kruhu.[8]

[Krajský soud v Brně](#) uvádí, že obsahem dobrých mravů je „souhrn etických a kulturních norem společnosti, z nichž některé jsou trvalou a neměnnou součástí lidské společnosti a jiné spolu se společností podléhají vývoji [...]“[9]

Ústavní soud vymezil dobré mravy jako „souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajištěno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti [...]“[10] V literatuře se pojmem dobrých mravů podrobně zabývá V. Kubeš v komentáři k československému zákoníku občanském (viz historickou část výše).

J. Spáčil označuje dobré mravy za princip přirozeného práva, jehož obsah je třeba hledat v platném právu, nikoliv v morálce společnosti či ve veřejném mínění. Pokud by se totiž morálka společnosti dostala do rozporu s hodnotami respektovanými právem, bylo by nutné dát při určení dobrých mravů přednost hodnotám obsaženým v právním řádu, neboť většinová morálka může zahrnovat i postoje z hlediska ochrany lidských práv nepřijatelné (např. postoje části veřejnosti vůči některým menšinám není možné pokládat za podklad pro vymezení dobrých mravů i pokud by takové postoje byly většinové).[11] Rozhodující pro vymezení dobrých mravů jsou principy, na kterých je založen právní řád, nikoliv názor většiny. Dobré

mravy v obecném pojetí § 3 odst. 1 a § 39 občanského zákoníku poukazují na zásady, na kterých je založeno občanské právo a také na zásady, na kterých spočívá celý právní řád a umožňují tak provádět korekci případů, kdy výkon práva je sice v souladu s textem právního předpisu, ale je – pro existenci okolností, které zákonodárce nepředpokládal – v příkrém rozporu s obecnými právními zásadami.“[12]

Úkolem soudu je v podstatě domýšlet, jak by zákonodárce upravil řešený případ normou, přičemž vychází ze základních práv a svobod, jakož i z ostatních zásad na kterých spočívá soukromé právo. Při aplikaci ust. § 39, (pokud jde o dobré mravy), tak bude soud rozhodovat, zda by zákonodárce, vycházející z uvedených hodnot, s konkrétními, normou nepředvídanými skutečnostmi, spojil neplatnost právního úkonu.[13]

Dle V. Kubeše by dobré mravy měl posuzovat znalec (například sociolog), jehož úkolem by bylo zjistit, které mravy jsou společností považovány za dobré (Kubeš zastává názor, že neplatnost má být vyslovena u smluv, jejichž další platnost by hrubě urážela veřejné mínění – viz historickou část kapitoly), neboť by v opačném případě chyběl důkaz existence takových dobrých mravů.[14]

Domnívám se, že v kontextu se Spáčilovým pojetím dobrých mravů (se kterým se ztotožňuji), je k posouzení, co jest dobrými mravy nejvíce kompetentní právě soudce, který má samozřejmě právo vyžádat si stanovisko znalce, uzná-li to za vhodné.

Dalším problémem, s ohledem na proměnlivý charakter dobrých mravů je, z jaké doby je třeba při posuzování jejich souladu či rozporu vycházet. V. Kubeš tvrdí, jak již bylo zmíněno, že neplatnost má být vyslovena u smlouvy, jejíž uznání by hrubě uráželo veřejné mínění a jelikož se jedná o veřejné mínění soudobé, je třeba, aby se přihlíželo i k dobrým mravům v době vydání rozsudku.[15] Nabízí se tu však také úvaha, že je nutné posuzovat dobré mravy pouze dle doby, kdy došlo k právnímu úkonu, neboť jinak by byla porušena zásada zákazu retroaktivity a zásada právní jistoty a předvídatelnosti práva.

Domnívám se, že dobré mravy je třeba posuzovat dle doby, kdy došlo k právnímu úkonu. Z doby vydání rozsudku je třeba vycházet pouze v případě, pokud by to svědčilo platnosti právního úkonu. Pokud by posouzení dle dobrých mravů doby, kdy došlo k právnímu úkonu a posouzení dle dobrých mravů doby vydání rozsudku bylo rozdílné v tom smyslu, že by nové posouzení vedlo k neplatnosti právního úkonu a „staré“ by jej ponechávalo platným, mělo by být eventuálně možné, po zohlednění zásady právní jistoty, vyslovit pouze neplatnost ex nunc.

Typy právních úkonů, u kterých obvykle dochází k vyslovení rozporu s dobrými mravy, jsou vymezeny již v komentáři k obecnému zákoníku občanském[16] a jak už bylo výše zmíněno, dodnes se tyto typy (na rozdíl od jejich obsahu) příliš nezměnily. Patří sem úkony narážející na sexuální a rodinnou morálku, úkony týkající se spáchání trestného činu, deliktu či způsobení újmy, úkony narušující právní postavení třetích osob, jakož i úkony omezující osobní svobodu rozhodování.[17]

[editovat] Reference

- [1] Hurdík, J.: Zásady soukromého práva, Masarykova univerzita, Brno 1998, s. 76
- [2] Bičovský, J.: Dobré mravy – poznámky k pojmu, Právo a zákonnost č.1, 1992, s. 13
- [3] Hurdík, J.: op. cit., s. 76
- [4] Spáčil, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy č. 18, 2004, s. 667
- [5] Salač, J.: Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem, Právní rozhledy č. 6, 2000, s.252

[6] Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V., Telec, I.: Lexikon občanského práva, Sagit, sv. III, 2001, s. 72

[7] Nejvyšší soud ČR: usnesení ze dne 5.10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000 in databázový systém Lexdata

[8] Hurdík, J.: Zásady soukromého práva, Masarykova univerzita, Brno 1998, s. 74 a násl. in Spáčil, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy č. 18, 2004, s. 665

[9] Krajský soud v Brně: rozsudek 15 Co 137/93 in databázový systém Lexdata

[10] Usnesení Ústavního soudu ČR č.14/1997 in ,Ústavní soud České republiky, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 10, Praha 1998, s. 383

[11] Spáčil, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře, Právní rozhledy č. 18, 2004, s. 668

[12] Spáčil, J.: op.cit., s. 668

[13] Spáčil, J.: op.cit., s. 667

[14] Kubeš, V., in Rouček, F., Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, Praha 1936, s. 134-135

[15] Kubeš, V., in Rouček, F., Sedláček, J.: op. cit., s. 134

[16] Kubeš, V., in Rouček, F., Sedláček, J.: op. cit., s. 136-138

[17] Salač, J.: Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, Praha, 2000, s. 191 a násl.

Citováno z

„http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Neplatnost_pr%C3%A1vn%C3%ADch_%C3%BAkon%C5%AF_pro_rozpor_s_dobr%C3%BDmi_mravy&oldid=7725398“

Kategorie:

- [Občanské právo](#)

Dobré mravy (právo)

Z Wikipedie, otevřené encyklopedie

Skočit na: [Navigace](#), [Hledání](#)

Tento článek z oblasti [práva](#) potřebuje úpravy. Můžete Wikipedii pomoci tím, že ho vhodně [vylepšíte](#).

Jak by měly články vypadat, popisuje stránka [Vzhled a styl](#).

Dobré mravy jsou významově široký pojem, který dnešní [právo](#) chápe ve zúženém smyslu jako **korektiv** směřující ke zmírnění nepřiměřené tvrdosti [pozitivního práva](#).

Obsah

[skrýt]

- [1 Právo a společnost](#)
- [2 Osvícenství a 19. století](#)
- [3 Totalita](#)
- [4 Dnešní stav](#)
 - [4.1 Občanský zákoník](#)
- [5 Pozitivní a přirozené právo](#)
- [6 Extenzivní výklad a jeho rizika](#)
 - [6.1 Příklad](#)
- [7 Odkazy](#)
 - [7.1 Reference](#)
 - [7.2 Externí odkazy](#)

[editovat] Právo a společnost

Vztah práva a [mravnosti](#) neboli [morálky](#) (a také příkazů [náboženských](#)) prodělal složitý historický vývoj.

Právo v dnešním slova smyslu vzniká spolu se vznikem [státu](#) tím, že se [státní moc](#) rozhodne určitá jednání trestat (reprobovat) a jiná mocensky chránit (aprobovat) a naopak postihovat sankcí každého, kdo by se pokusil do takového jednání neoprávněně zasahovat nebo jeho výkonu bránit.

Pro takto chápané právo platí známé *dictum*, že **právo je minimem morálky**; to však vzájemný vztah práva a morálky v dnešním slova smyslu nepostihuje.

Zákonný příkaz, že červené světlo na semaforu znamená „Stůj!“ nebo že nově přidělované [rodné číslo](#) musí mít deset míst, není ani morální, ani amorální, ale mimomorální ([angličtina](#) používá pro popis této situace *tripartici moral, amoral a immoral* – *morální, nemorální a bez morálky*, mimo ni), přesto je to právo a stát jeho dodržování mocensky vynucuje (což souvisí i s problémem teprve vznikajícího právního systému, společnosti, která teprve přejímá zásadu [dělení moci](#)).

[editovat] Osvícenství a 19. století

Rozrůstání a pozitivizace práva v době [osvícenství](#) a zejména pak po vzniku velkých civilních [kodexů](#) na počátku [19. století](#) způsobily, že se poměr práva a morálky začal uvolňovat.

Právo bylo to, co stálo v zákoně (právo psané, *ius scriptum*); morálce byla přisouzena nejvyšší role pomocného korektivu, k němuž státní orgány při aplikaci práva sice přihlížejí, ale není v jejich rozhodování primárním ohledem. Zrodila se fikce, že společenské procesy lze komplexně postihnout a upravit psaným právem, jež nemůže být s mravností v rozporu, vychází-li z tradičních mravních postulátů.

[editovat] Totalita

Hypertrofii a nadvládu psaného práva nad mravností dovršily **totalitní** režimy **20. století**. Ty se navenek tvářily jako **právní stát**, v němž se úzkostlivě dbá na dodržování zákonnosti, ve skutečnosti to byly **diktatury**, prosazující však vůli **diktátora** - minimálně ve své porevoluční fázi - pseudoprávními prostředky.

Tím došlo ve jménu objektivizace k definitivnímu odosobnění práva: úředník nebo soudce je tu chápán jako stroj na aplikaci právní normy, jehož rozhodovací prostor je pozitivním právem silně omezen a jenž nesmí být ovlivněn ani subjektivním pocitem, že rozhoduje nespravedlivě a v rozporu s dobrými mravy.

[editovat] Dnešní stav

Právní řád dnešní **České republiky** je v tomto směru výrazně ovlivněn jak dědictvím rakouského práva, tak komunistickým údobím.

[editovat] Občanský zákoník

Současná právní úprava^[1] hovoří o morálce na několika místech:

- jednak stanoví, že **právní úkon**, který odporuje dobrým mravům (jde *contra bonos mores*), je absolutně neplatný,^[2]
- dále obsahuje obecný zákaz takového výkonu práv, který by byl s dobrými mravy v rozporu (tomuto výkonu práva neposkytnou soudy ochranu),^[3] je stanovena zvláštní odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním v rozporu s dobrými mravy^[4] a porušení *boni mores* je rovněž důvodem pro zrušení darovací smlouvy^[5] nebo vydědění potomka^[6].

Ustanovení o neplatnosti právního úkonu, který je v rozporu s dobrými mravy, je lákavé pro **strany**, jejichž právní zástupci v něm často vidí jedinou možnost, jak zvrátit pro klienta nepříznivou dikci právního předpisu, soudy je však aplikují poměrně zřídka a v těchto případech dochází často ke změně rozhodnutí **odvolacími** nebo **dovolacími** soudy (popř. soudem **Ústavním**), neboť chápání toho, co je a co není v rozporu s dobrými mravy, je svou povahou subjektivní.

[editovat] Pozitivní a přirozené právo

Na příkladu uplatňování dobrých mravů lze dobře ilustrovat spor mezi školou **pozitivního práva** (juspositivismu) a **práva přirozeného** (jusnaturalismu).

Jusnaturalisté stoupencům pozitivní školy vytýkají, že ve snaze o objektivizaci a zmechanizování rozhodovací činnosti soudce vytvářejí právo jako systém strnulých paradigmat, jemuž nelze podřadit všechny situace, které život přináší, zatímco juspositivisté tvrdí, že tzv. přirozené právo je pouhou fikcí a jeho povýšení na roveň právu psanému by vedlo k voluntaristickému rozhodování soudů, v němž by se v nepřijatelné míře promítaly mimoprávní faktory (například osobní, často i emotivně zaujatý pohled soudce na strany řízení nebo na judikovanou věc).

[editovat] Extenzivní výklad a jeho rizika

Korektiv dobrých mravů, jak je obsažen v **občanském zákoníku**, se omezuje na **soukromé právo**; subjektivní práva veřejná (jako např. právo na zabezpečení ve stáří, právo na bezplatné základní vzdělání, na informace apod.) jsou garantována zákonem a není možno odepřít jim

ochranu s odůvodněním, že jejich výkon odporuje dobrým mravům. Opačný (extenzivní) výklad by byl porušením ústavního principu rovnosti mezi občany a vedl by k libovůli v rozhodování soudů, které by např. nemusely přiznat úspěšné [straně](#) v [občanskoprávním sporu](#) náhradu nákladů řízení jen s odkazem na její dobré majetkové poměry, nebo by neuložily státu povinnost nahradit [škodu](#) způsobenou nezákonným rozhodnutím katastrálního úřadu a odůvodnily to tím, že šlo jen o malou část rozsáhlého pozemkového majetku poškozeného a není proto v souladu s dobrými mravy, aby požadoval náhradu utrpěné škody. Obdobně by bylo možno odebrat pensi movitému důchodci nebo nepřiznat bohaté rodině nárok na přídavky na děti. Taková rozhodnutí však nejsou v praxi českých soudů běžná, obvyklé je naopak, že soudy rozhodují formalisticky a k ochraně dobrých mravů nepřihlédnou ani tam, kde by byl takový postup na místě.

[\[editovat\]](#) Příklad

Výjimkou je rozhodnutí [Vrchního soudu v Praze](#), který dne 9. srpna 2005 odmítl přiznat uprchlému trestně stíhanému podnikateli [Radovanu Krejčířovi](#) finanční náhradu za nezákonnou vazbu v předchozím procesu a judikoval, že je pro něj dostatečným zadostiučiněním už to, že [Ústavní soud](#) vyslovil porušení zákona.

[\[editovat\]](#) Odkazy

[\[editovat\]](#) Reference

- ↑ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964, [Občanský zákoník](#). In: *Sbírka zákonů*. 5. 3. 1964, částka 19. [ISSN 0322-8037](#) (dále jen ObčZ). Ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na [Portálu veřejné správy ČR](#).
- ↑ [§ 39 ObčZ \[1\]](#)
- ↑ [§ 3, odst. 1 ObčZ \[2\]](#)
- ↑ [§ 424 ObčZ \[3\]](#)
- ↑ [§ 630 ObčZ \[4\]](#)
- ↑ [§ 469a, odst. 1, pís. a\) ObčZ \[5\]](#)

[\[editovat\]](#) Externí odkazy

- Jiří Spáčil: [Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře](#), Právní rozhledy č. 18/2004, 20.9.2004
- [Dobré mravy](#) na serveru obchodni.juristic.cz
- [Dobré mravy a poctivý obchodní styk](#) na serveru obchodni.juristic.cz

Portály: [Právo](#)

Výživné rozvedeného manžela

JUDr. Pavel Vrcha

Úvod

Zkušenosti ze soudní praxe vypovídají o tom, že řada občanů nemá vůbec ponětí, že zákon o rodině upravuje i situace, kdy se určení výživného může domáhat rozvedený manžel po své bývalé manželce. Ostatně na problém v nedávné době upozornila i (nejmenovaná) televize v jednom ze svých pořadů, v němž byl sledován příběh nemajetného muže (rozvedeného manžela), jenž se – veden k tomu „sociálkou“ – měl domáhat po své bývalé manželce (podnikatelce) plnění této vyživovací povinnosti. Nikoli výjimečně, jak pramení ze zkušeností autora tohoto příspěvku, se adresáty tvrzené povinnosti poskytovat bývalému manželovi příspěvek na přiměřenou výživu stávají podnikatelé (podnikatelky), a to s presumpcí žalobkyně (žalobce), že jejich celkové majetkové poměry, schopnosti a možnosti poskytovat bývalému manželovi výživné, jsou mnohonásobně příznivější v porovnání s bývalým manželem, jenž se soudně domáhá určení výživného. Z poznatků ze soudní praxe je také známo, že povětšinou se určení tohoto výživného domáhají rozvedené manželky, které lze pak rozčlenit do jakýchsi dvou skupin. První skupinu tvoří rozvedené manželky, které pečují po rozvodu o dítě nebo děti útlého věku. Do druhé skupiny pak náleží rozvedené manželky, které se v této situaci ocitly po mnohaletém manželství, kdy po rozvodu mají potíže se uplatnit na trhu práce (zajistit si vhodné zaměstnání), a to i z toho důvodu, že se za trvání manželství věnovaly výchově dětí, které již dospěly, pečovaly o domácnost, případně ztratily odpovídající kvalifikaci, anebo mají (vážné) zdravotní problémy, pro které práci, pro niž by jinak např. splňovaly kvalifikaci, nemohou vykonávat.

Protože kolem podmínek pro plnění vyživovací povinnosti rozvedeného manžela panuje celá řada dohadů, domněnek či nepřesných informací, nebude zřejmě na škodu věci, pokud bude tomuto rodinně právnímu institutu v následujících řádcích věnována stručná pozornost. Nuže, pojďme přímo k problému věci.

Zákonná úprava

Podmínky a rozsah nároku na výživné rozvedeného manžela jsou zakotveny v ust. § 92 odst. 1, 2 zákona o rodině (dále již „zák. o rod.“), které stanoví, že rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, a že nedohodnouli se na tom bývalí manželé, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich; zákon o rodině přitom výslovně stanoví, že tato povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.

V ust. § 93 odst. 1 zák. o rod. je obsažena tzv. tvrdostní klauzule. V tomto paragrafu je normováno, že soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2. Druhý odstavce téhož zákonného ustanovení však současně stanoví, že takové výživné lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu. Pokud v této situaci má být aplikován rozsah výživného obdobně jako u vyživovací povinnosti mezi manžely, soudy v těchto případech musejí při rozhodování vycházet i z ust. § 91 odst. 2 zák. o rod., jež stanoví, že neplnili jeden z manželů vyživovací povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost s tím, že rozsah vyživovací povinnosti stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Konečně v ust. § 94 zák. o rod. je obsažen zánik práva výživného rozvedeného manžela. V tomto ustanovení se totiž praví, že právo na výživné zanikne, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře. Také stanoví, že právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

„Běžné“ výživné rozvedeného manžela

Jak již úvodem bylo zmíněno, ohledně plnění vyživovací povinnosti rozvedeného manžela panuje v praxi celá řada nesprávných či nesmyslných názorů. Jedním z nich je nesprávný názor, že každý rozvedený manžel, který na tom majetkově není stejně, jako jeho bývalý manžel, má nárok na jakési finanční dorovnávání ve formě pravidelně poskytovaného peněžitého příspěvku (výživného). Druhým z nich je např. zase názor, že v žádném případě se bývalý manžel nemůže po druhém manželovi domáhat plnění vyživovací povinnosti, neboť si již sám odpovídá za svůj další život, nesnáze, zda se mu daří v práci, má či nemá příjem z práce, má či nemá majetek atd. Je sice pravdou, že rozvodem manželství končí právní vztah mezi manžely a s tím spojenými právy a povinnostmi, leč skutečnost, že zákon o rodině obsahuje institut výživného rozvedeného

manžela dává i laikům tušit, že přece jen za určitých okolností i z takto zaniklého manželského vztahu mohou vzniknout – jaksi sekundárně – určité další povinnosti, resp. práva ve prospěch či k tíži toho kterého rozvedeného manžela. Na tomto místě nutno také připomenout, že nárok na výživné rozvedeného manžela není „automaticky“ dán již pouhou právní skutečností, že manželství účastníků rozvodem (pravomocně) zaniklo, ale že je třeba, aby v konkrétní věci byly osvědčeny podmínky k přiznání takového výživného za toho procesního předpokladu, že nárok rozvedeným manželem bude soudně uplatněn, jestliže mezi rozvedenými manžely v daném směru nedošlo k mimosoudní dohodě. V této souvislosti se pro mnohé vnáší otázka, proč např. „sociálka“, tj. orgán sociálního zabezpečení, jenž poskytuje např. rozvedenému (nemajetnému) manželovi dávky sociální péče, po něm požaduje, aby uplatnil vůči svému bývalému manželovi zákonem založený nárok na výživné rozvedeného manžela. Je to dáno již tím, že každý sociálně potřebný občan se musí nejprve sám vyřešit svou vypjatou sociální (majetkovou) situaci. Zákon o rodině v tomto směru předvídá (při osvědčení zákonem předvídaných podmínek) i peněžitě plnění ze strany bývalého manžela, pak tomuto postupu, který se pro mnohé občany jeví jako krajně nevhodný (pro daňové poplatníky zase je to správné a logické), nelze co vytýkat. Především je třeba zdůraznit, že ne každý rozvedený manžel, jemuž se ať již déle či krátkodobě tzv. „nedaří“, splňuje podmínky k tomu, aby od svého bývalého manžela požadoval plnění vyživovací povinnosti. V této souvislosti např. Krajský soud v Ústí nad Labem (naposledy ve svém rozsudku ze dne 5. 10. 2005, sp. zn. 10 Co 459/2005) zdůraznil, že k tomu, aby byli splněny podmínky pro určení výživného rozvedeného manžela ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod., musí být předně osvědčeno, že rozvedený manžel, jenž se po bývalém manželovi domáhá plnění vyživovací povinnosti, není schopen sám se žít. Musí tedy v poměrech výživou oprávněného rozvedeného manžela nastat taková (povětšinou objektivní) okolnost, pro kterou tento bývalý manžel není schopen si zajišťovat zejména vlastní prací (finanční) prostředky ke krytí svých existenčních potřeb. Popřípadě musí být osvědčen stav, pro nějž nelze po něm spravedlivě požadovat, aby případnou dispozicí se svým majetkem, majetkovými právy, resp. jinou v jeho poměrech reálně uskutečnitelnou a právem přípustnou činností, byl (objektivně) sám schopen řešit uspokojování svých potřeb z vlastních prostředků. O takovou situaci nemůže jít tehdy, pokud rozvedený manžel pracuje, dosahuje (např. ze závislé činnosti) pravidelného příjmu (mzdy), který mu (objektivně) umožňuje pokrývat jeho existenční potřeby. Přitom skutečnost, že v jeho (celkových) majetkových poměrech – oproti stavu panujícímu za trvání manželství – došlo ke zhoršení situace, např. k poklesu finančních prostředků k uspokojování (ne)zbytných potřeb, je z pohledu úvah o určení vyživovací povinnosti ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod. bezvýznamná.

Z vyloženého lze sumarizovat závěr, že jestliže rozvedený manžel pracuje, dosahuje z výkonu své pracovní činnosti mzdy, z níž je objektivně schopen uspokojovat své životní potřeby (slovy zákona o rodině: „sám se žít“), není tím splněn obligatorní předpoklad pro určení výživného ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod. Stejný závěr se pochopitelně uplatní i v tom případě, jestliže rozvedený manžel sice pracovat nebude nebo dokonce bude i nezaměstnaný, leč jeho celkové majetkové poměry (např. vlastnictví nemovitého majetku, pozemků pronajímaných zemědělským subjektům, majetková práva atd.) mu umožňují, aby si sám hradil své existenční výdaje. Tento závěr bude nepochybně doléhat i na situaci, kdy půjde o rozvedeného manžela, jehož zdravotní stav mu sice neumožňuje pracovat, ovšem který např. v důsledku svých dobrých majetkových poměrů je schopen sám se žít. Posouzení toho, zda taková schopnost rozvedeného manžela sám sebe žít je dána či nikoli, bude spočívat pochopitelně vždy na konkrétních zjištěných okolnostech popřípadě i na konečném rozhodnutí soudu. V tomto směru se pro právní praxi stále uplatní závěry vyplývající z judikátu publikovaného po R 53/68, v němž se uvádí, že schopnost rozvedeného manžela žít se sám neurčují tolik jeho výdělečné schopnosti a možnosti, nýbrž i jeho majetkové poměry; ovšem v rámci úvahy, zda a do jaké míry je výživa rozvedeného manžela zajištěna z jeho vlastního majetku, přihlédne soud i k celkovým poměrům rozvedeného manžela, k druhu majetku, k účelu, jemuž byl určen apod. Nejen špatný zdravotní stav a z toho plynoucí nemožnost zajištění příjmu pro pokrytí existenčních potřeb, ale také např. i jiné okolnosti (např. péče o invalidní dítě nebo i o dítě vyžadující stálou péči – viz Rc 3/76) mohou vést k naplnění podmínek pro přiznání výživného rozvedeného manžela. Zde je třeba zohlednit, že (celodenní) péče o (postižené) dítě vylučuje, aby si rozvedený manžel mohl zajistit zaměstnání, z jehož výkonu by dosahoval příjmu pro krytí svých

existenčních potřeb. K tomu je možno připojit stanovisko bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 12. 1977, zn. Cpn 36/77, v němž se mj. uvádí, že žena pečující o dítě do věku tří let nemůže být nucena, aby vstoupila do zaměstnání jen proto, aby jí bývalý manžel nemusel přispívat na výživu, neboť je v zájmu společnosti, aby děti útlého věku byly vychovávány především matkou. Toto stanovisko je relevantní i pro současnou rozhodovací praxi, která nadále vychází z předestřené náhledu při posuzování možností a schopností rozvedené manželky zajistit si prostředky ke krytí svých životních potřeb vlastní prací, jestliže pečuje o nezletilé dítě (děti) útlého věku.

I když rozvedený – plnění vyživovací povinnosti vyžadující – manžel bude nemajetný, nezaměstnaný a kupř. veden v evidenci uchazečů o zaměstnání u místně příslušného územního orgánu práce, přesto nebude možno automaticky dovodit, že byly splněny podmínky pro přiznání výživného ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rodině. Soud totiž bude mít i v takovém případě zachovanou možnost v řízení verifikovat, zda skutečně taková neschopnost rozvedeného manžela sám sebe živit je objektivním stavem, anebo zda tento rozvedený manžel – i když je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání – má reálnou možnost zajistit si příjem vlastním přičiněním, zejména vlastní prací. Pokud v tomto směru důkazy budou svědčit pro závěr, že tento rozvedený manžel by si zaměstnání odpovídající alespoň jeho zdravotnímu stavu zajistit mohl, takže by mohl i dosahovat příjmu pro zajišťování svých existenčních potřeb, pak žaloba o určení výživného nemá naději na úspěch.

V souvislosti se zkoumáním schopnosti rozvedeného manžela sám se živit nabízá se otázka, zda při rozhodování o výživném lze či nikoli přihlížet k plnění, jež rozvedenému manželovi poskytují např. jeho rodiče. Nejednou je v takovýchto případech rozvedeným manželem, proti němuž směřuje žaloba, namítáno, že i k tomuto plnění, které se dostává druhému rozvedenému manželovi, je třeba přihlížet, zatímco žalující rozvedený manžel naopak zase namítá, že jde o dočasné poskytování plnění ze strany jeho rodičů, dokud nebude (napevno) vyřešena otázka vyživovací povinnosti k bývalému manželovi. K tomuto dílčímu problému bývalý Nejvyšší soud SSR v rozsudku ze dne 26. 4. 1978, sp. zn. 1 Ct 44/78 judikoval, že při rozhodování o příspěvku na výživu rozvedeného manžela soud nemůže přihlížet k uspokojování potřeb, které rozvedenému manželovi poskytují jeho rodiče (ubytování, stavování atd.) na základě citových vztahů a nikoli jako protihodnotu za vykonané práce. Budeli v řízení naopak zjištěno, že rozvedený manžel není schopen sám se živit, soud se bude zabývat otázkou rozsahu tohoto nároku. V této souvislosti je vhodné alespoň ve stručnosti připomenout, že před přijetím zákona č. 132/1982 Sb., jenž v té době novelizoval zákon o rodině, bylo výživné rozvedeného manžela – co do rozsahu výživného – koncipováno tak, že rozvedený manžel může (jistěže při splnění zákonem stanovených podmínek) žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na nutnou (tedy nikoli přiměřenou) výživu. Tehdejší právní praxe povětšinou pojem „nutná výživa“ vykládala jako zajištění výživného v rozsahu nutném pouze na zajištění stravování, nikoli ostatních potřeb. To bylo také jedním z důvodů, proč nakonec zákonem č. 132/1982 Sb. došlo ke změně pojmu „nutná výživa“ na „přiměřenou výživu“. Zákonodárce tehdy ve své důvodové zprávě zdůrazňoval, že: „*Nová úprava tím, že umožňuje rozvedenému manželovi, který není schopný sám se živit, žádat po bývalém manželovi, aby mu přispíval na přiměřenou výživu, povede k tomu, že se bude považovat za nepochybné, že rozvedený manžel má dostat sice ne tolik jako nerozvedený manžel, ale zase více než jen náklady na stravování, ale i na uspokojování potřeb dalších vyplývajících z jeho věku, zdravotního stavu, způsobu života apod.*“

Protože zákon o rodině stanoví, že při naplnění podmínek obsažených v ust. § 92 odst. 1 rozvedený manžel má nárok, aby mu bývalý manžel přispíval na přiměřenou výživu, je zjevné, že rozsah vyživovací povinnosti se zde – i v návaznosti na citovanou pasáž z důvodové zprávy – nekryje (není totožný) s rozsahem výživného mezi manžely, který se ve smyslu ust. § 91 odst. 2 zák. o rod. musí stanovit tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Nejde tedy – jak se mnohdy řada rozvedených manželů nesprávně domnívá – o jakýsi matematický model, kdy se sečtou oba příjmy rozvedených manželů, tento součet se pak rozdělí na dva stejné díly, přičemž ten z rozvedených manželů, jenž se domáhá vyživovací povinnosti a svým skutečným příjmem nedosahuje vypočteného průměrného příjmu, by se měl stát příjemcem výživného v rozsahu, jenž bude dorovnávat onen průměrný příjem (např. výživné požadující rozvedený manžel má příjem ze sociálních dávek 6 000 Kč, druhý bývalý manžel dosahuje příjem ze závislé činnosti např. 20 000 Kč, takže by při výpočtu

20 000 Kč + 6 000 Kč = 26 000 Kč

26 000 Kč : 2 = 13 000 Kč
13 000 Kč - 6 000 Kč = 7 000 Kč

mělo být žádajícímu rozvedenému manželovi přiznáno výživné ve výši 7 000 Kč.). Zákon o rodině zde totiž hovoří o „přiměřené výživě“, z čehož lze dovodit, že půjde o takovou peněžitou částku, jež bude rozvedenému manželovi postačovat k pokrytí jeho existenčních (nikoli nadstandardních) potřeb. Určitým verifikačním vodítkem se tak pro soudy může stát výše poskytovaných sociálních dávek, resp. minimální výše poskytovaných důchodů, a to s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu (např. k zdravotnímu stavu rozvedeného manžela, jiným nezbytným výdajům na léky apod.), které v konečné rovině budou formovat konkrétní výši pro určení takového výživného. V tomto směru je možno také podpůrně využít závěry vyplývající z judikátu publikovaného pod Rc 1/97, v němž se praví, že nutnou (nyní podle dikce zákona přiměřenou) výživou rozvedeného manžela ve smyslu ust. § 92 odst. 1 zák. o rod. se nerozumí jen nutné náklady na stravování, ale také na uspokojení dalších nezbytných potřeb rozvedeného manžela vyplývajících z jeho věku, zdravotního stavu, způsobu života apod. V kontextu s právní úpravou výživného mezi manžely je tedy třeba mít na paměti, že zatímco výživné manželky (manžela) reflektuje zásadně stejnou životní úroveň manželů, u příspěvku na výživu rozvedeného manžela (manželky) jde jen o zabezpečení přiměřené výživy toho z bývalých manželů, který není schopen sám se živit.

Nárok na výživné rozvedeného manžela lze pochopitelně uplatnit teprve tehdy, byloli manželství pravomocně rozvedeno. Teprve od tohoto časového okamžiku může se dotčený – výživou oprávněný – rozvedený manžel domáhat po bývalém manželovi plnění této vyživovací povinnosti. Nic pochopitelně nebrání dobrovolnému plnění této vyživovací povinnosti, i když v praxi takové případy jsou zcela ojedinělé. Pokud nedojde k dobrovolnému plnění výživného, musí se rozvedený manžel žalobou domáhat jeho určení; při osvědčení podmínek soud výživné přizná od podání žaloby. Soud je tedy v tomto řízení vázán žalobou a nemůže toto výživné přiznat zpětně jako kupř. v případě určení výživného pro nezletilé děti. Poněvadž povinnost přispívat na výživu rozvedeného manžela podle § 92 odst. 1 zák. o rod. nevzniká přímo na základě zákona, ale pouze na základě dohody rozvedených manželů anebo rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení na návrh některého z rozvedených manželů, pak nepřispívá rozvedený manžel na výživu rozvedené manželky (a naopak), může se dopustit trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ust. § 213 tr. zák. jen od uzavření takové dohody, případně od právní moci rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení, v němž bylo takové výživné určeno (srov. judikát Rt 32/79). Jestliže v mezidobí se změnily poměry např. na straně původně výživou oprávněného rozvedeného manžela tím, že je již schopen sám se živit, odpadly by podmínky pro trvání této vyživovací povinnosti a bývalému – výživou povinnému – manželovi by nezbylo, než se domoci soudního zrušení vyživovací povinnosti. I když by se bývalý manžel domohl takového soudního rozhodnutí, nelze – při stávající právní úpravě – vyloučit, že na straně druhého rozvedeného manžela může (v budoucnu) opět nastat situace, kdy nebude schopen sám se živit, tedy kdy se opět změny poměry potud, že budou opět splněny podmínky pro další plnění vyživovací povinnosti.

Zákon o rodině dosud časově neohraničuje trvání vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, což se v praxi jeví v mnohých případech jako zcela neodůvodněné. Proto jsou nyní vyvíjeny snahy v tomto směru novelizovat zákon o rodině a stanovit určitou dobu trvání této vyživovací povinnosti. Přesto by bylo asi vhodné ponechat v zákoně určitou pojistku pro výjimečné případy, ve kterých by bylo spravedlivé ponechat trvání vyživovací povinnosti bez časové limitace. Čas ukáže, v jakém směru nakonec vyvrcholí tyto legislativní snahy a jakou konečnou podobu bude mít připravovaná novela zákona o rodině.

Nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy

Protože mohou nastat životní situace, pro které by se jevilo jako nespravedlivé garantovat rozvedenému manželovi plnění vyživovací povinnosti ze strany druhého bývalého manžela, lze i pro rozhodování o výživném rozvedeného manžela uplatnit pravidlo obsažené v ust. § 96 odst. 2 zák. o rod. V tomto ustanovení zákon o rodině stanoví, že výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy. Pojem dobré mravy není v žádné právní normě definován, takže se stává předmětem permanentní soudní interpretace, kdy soudy v jednotlivých případech – tam, kde je zapotřebí pro rozhodnutí ve věci takový výklad učinit – formulují konkrétní obsah a dosah

tohoto institutu. Tak např. Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97 k tomuto pojmu uvedl, že „dobré mravy“ jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Podle Ústavního soudu tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků vztahu. Další zevrubný výklad pojmu „dobré mravy“ učinil i Nejvyšší soud ČR např. ve svém rozsudku ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 23 Cdo 2060/98. Podle Nejvyššího soudu dobrými mravy je míněn souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčující jistou metafyzičnost (neměnnost), vystihující podstatné historické tendence sdílené rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních. Kompendium uvedených norem představuje společensky uznávané mínění, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje, jaký má být obsah jejich jednání, aby bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Soud zjišťuje, zda se výkon práva přičítá dobrým mravům v daném čase a na daném místě podle objektivního kritéria nezávisle na vědomí a vůli toho, kdo právo nebo povinnost vykonává (nezávisle na zavinění). Přitom obecné soudy při rozhodování o návrhu rozvedeného manžela na určení výživného, musí brát zřetel i k tomu, že použití korektivu „dobré mravy“ při výkonu práva za účelem dosahování ideje spravedlnosti (*aequum en bonum*) v konkrétním případě nesmí vést na druhé straně k oslabení principu jistoty (bezpečnosti) občanskoprávního styku (rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2002, sp. zn. 33 Odo 642/2002).

Sumarizováno z těchto a řady dalších soudních rozhodnutí lze s dalším rozvedením sledovaného konstatovat, že dobré mravy [(ve) společnosti] jsou chápány jako určitý společenský úzus, jehož porušení či nerespektování ve společnosti vyvolává či může vyvolávat nesouhlas, morální odsouzení ze strany společnosti (společenské majority). Jde tedy o jednání či nekonání jednotlivce (jednotlivců), které je společensky neakceptovatelné, avšak samo o sobě se povětšinou nezakládá vůči nim právní následky. Představují však porušení tohoto souhrnu společensko-morálních norem (podmíněnou) právní skutečnost, která způsobuje (může mít vliv) vznik, změnu či zánik právního vztahu, přesouvá se souhrn těchto mimoprávních pravidel do oblasti práva. V důsledku toho pak při procesu soudního nalézání práva je konkrétní případ (vymezenými tvrzenými žalobními skutečnostmi) orgánem moci soudní přezkoumán podle objektivních kritérií, a to právě s přihlédnutím k nazírání (majoritní) společnosti na daný komplex norem. Jinak řečeno, dobré mravy jako komplex společensko-morálních pravidel chování či náhledu na kvalitu lidského života, je vystaven v té které fázi lidského vývoje větší či menší pozvolné kvantitativní a kvalitativní proměně, která je výslednicí souhrnu či střetů (průniků) geografických, geopolitických, národních, společensko-politických, sociálních a celé řady dalších faktorů. Z uvedených důvodů proto ani soudní výklad není, resp. nemůže být a priori strnulý (rigidní), nýbrž naopak (do jisté míry) musí elastický (nikoli však jako projev nahodilosti, nepředvídatelnosti či soudní libovůle) – podle objektivních kritérií – reagovat na zásadní proměny dotčeného souboru (komplexu) těchto původně mimoprávních pravidel ve společnosti, která jsou na konkrétní případ aplikována (Vrchová, K. – Vrchá, P. Z rozhodovací činnosti katastrálního úřadu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, str. 145).

Zákon o rodině vylučuje skutečnosti, které kolidují s dobrými mravy a pro které nelze výživné přiznat, neobsahuje. Bude proto vždy předmětem konkrétního posouzení případu, zda (v námi sledovaném tématu) rozvedenému manželovi lze či nikoli přiznat výživné. Tak např. výživné by nebylo možno přiznat rozvedenému manželovi, jenž se zásadním způsobem podílel na rozvratu manželství, poněvadž by bylo (zjevně) v rozporu s dobrými mravy, pakliže by rozvedený manžel měl platit výživné bývalému manželovi, který se přičinil o rozvrat manželství (porušování manželské věrnosti, alkoholismus, či jiné negativní skutečnosti). Nepřiznání výživného by patrně mělo nastat také v případě, jestliže by bylo prokázáno, že rozvedený manžel žije např. se svým druhem (tedy kdy neuzavřel nové manželství), takže by bylo nemorální, aby bývalý manžel jemu platil výživné i v situaci, kdy bývalý manžel žije ve faktickém svazku se svým (novým) životním partnerem. V rozhodnutí publikovaném pod č. 1/1966 sb. rozh. a sděl. soudů ČSSR byl zveřejněn judikát, v němž se uvádí, že jestliže si rozvedená manželka svou trestnou činností sama zavinila svůj stav, v němž se ocitla, a to jak pokud jde o její zdravotní stav, tak pokud jde o nemožnost nalézt vhodné zaměstnání, bylo by přiznání požadovaného vyživovacího příspěvku v rozporu se zásadami morálky naší společnosti (podle dnešní terminologie v rozporu s dobrými mravy). K

tomu je však zapotřebí dodat, že patrně ne ve všech situacích, pokud by se rozvedená manželka (rozvedený manžel) dopustila trestné činnosti a v důsledku ní si nemohla zajistit vhodné zaměstnání, či v důsledku tohoto svého jednání se jí podstatně zhoršil zdravotní stav, by bylo možno takové výživné odepřít. Jistě si dovedeme představit i situaci, kdy např. v důsledku dopravní nehody, kterou zavinila rozvedená manželka, při níž utrpěla zranění, došlo ke spáchání (např. nedbalostního) trestného činu ublížení na zdraví (jiné osobě). V takové popsané situaci by asi (bez dalšího) nepřicházelo v úvahu uzavřít, že jsou zde splněny podmínky pro nepřiznání výživného, narozdíl zase od případu, kdy rozvedený manžel se dopustil např. násilného trestného činu a při tomto protiprávním jednání utrpěl vážné poranění (např. byl postřelen zasahujícím policistou a v důsledku toho ochrnut), pro které fakticky ztratil možnost pracovního uplatnění, tedy schopnost zajistit si příjem vlastním přičiněním, zejména vlastní prací. Z tohoto stručného výčtu tedy vyplývá, jak mnohdy skutkově rozmanité případy mohou být podrobovány měřítku dobrých mravů a jak je nezbytné, aby soudy v každém jednotlivém případě pečlivě vážily všechny okolnosti, které mají souvislost s uplatněným nárokem na výživného rozvedeného manžela.

Přiznání výživného rozvedenému manželovi ve větším rozsahu (k zachování stejné hmotné a kulturní úrovně s bývalým manželem)

Zákon o rodině v ust. § 93 odst. 1 a 2 stanoví, že soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2. Dále stanoví, že toto výživné (v uvedeném rozsahu) lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu.

K tomu, aby bylo možno uvažovat o přiznání výživného ve smyslu ust. § 93 zák. o rod., tedy v rozsahu stejném, jako v případě manželů, je zapotřebí kromě již shora cit. skutečností osvědčení dalších okolností, a to že výživu požadující rozvedený manžel se na rozvratu manželství převážně nepodílel a že tomuto bývalému manželovi byla rozvodem způsobena závažná újma. To, že se rozvedený manžel na rozvratu manželství „převážně nepodílel“, bude patrné (zjistitelné) z rozvodového rozsudku, v jehož odůvodnění by měl soud též uvést příčinu rozvratu manželství, tzn. kdo z manželů zavinil rozvrat manželství. Lze připustit, že úvahy o příp. aplikaci ust. § 93 zák. o rod. budou vytěsňeny i tím, že manželství bylo rozvedeno v rámci tzv. nesporného (smluveného) rozvodu ve smyslu ust. 24a zák. o rodině. V tomto ustanovení je totiž obsaženo, že jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 (tzn. že je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití) jsou splněny. Soud v takovém případě nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsouli předloženy:

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost,
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Z vyloženého vyplývá, že jestliže se v rámci tzv. smluveného rozvodu ve smyslu ust. § 24a zák. o rod. nezjišťují příčiny rozvratu manželství, je z povahy věci vyloučeno, aby i v takovém případě – byť by byly osvědčeny ostatní stanovené předpoklady – bylo možno přistoupit k určení vyživovací povinnosti bývalému manželovi v rozsahu stejném jako u výživného mezi manžely.

Pokud by nešlo o rozvod smluvený dle § 24a zák. o rod. a z rozvodového rozhodnutí by vyplývalo, že plnění vyživovací povinnosti vyžadující rozvedený manžel se na rozvratu manželství převážně nepodílel, bylo by nutno dále zkoumat, zda tomuto žalujícímu rozvedenému manželovi uvedeným rozvodem skutečně vznikla závažná újma. Rovněž i pojem „závažná újma“ zákonem o rodině není nijak definován, dále interpretován, takže bude opět na soudní rozhodovací praxi, v jakém směru se na výkladu tohoto pojmu ustálí. Již nyní lze však uvést, že k aplikaci ust. § 93 zák. o rod. by mělo dojít jen ve zcela výjimečných případech, kdy okolnosti případu nebudou dávat žádné pochyby o tom, že vzniklým rozvodem žalujícímu rozvedenému manželovi vznikla závažná újma. Jako příklad lze uvést životně velmi vypjatou situaci, kdy rozvedená manželka ještě za trvání manželství se stala imobilní, nezavinila rozvrat manželství a rozvodem manželství se ocitla v tíživé sociální a majetkové situaci oproti stavu před rozvodem.

Protože důsledky vyplývající z aplikace ust. § 93 odst. 1 zák. o rod. (přiznání výživného v rozsahu stejném jako při vyživovací povinnosti mezi manžely) mají zásadní (především ekonomický) dopad na výživou povinného rozvedeného manžela a jelikož se také presumuje, že postupně výživou oprávněný bývalý manžel si uspořádá své poměry po rozvodu, zákon plnění vyživovací povinnosti v uvedeném rozsahu časově limituje dobou tří let, po jejímž uplynutí nárok na výživné v uvedeném rozsahu zaniká. Toto časové ohraničení se však již nevztahuje na výživné rozvedeného manžela v tzv. běžném rozsahu dle § 92 odst. 1 zák. o rod. Proto po uplynutí doby tří let, po kterou bylo výživné ve větším rozsahu poskytováno, může se výživou oprávněný rozvedený manžel domáhat určení výživného v rozsahu nezbytném pro zajištění jeho přiměřené výživy. Nárok na toto výživné je třeba znovu uplatnit u soudu, pokud v tomto směru nedojde k uzavření mimosoudní dohody.

Zánik práva na výživné rozvedeného manžela

Zákon o rodině v ust. § 94 předvídá tři právní skutečnosti, které (z povahy věci každá samostatně) vedou k zániku práva na výživné rozvedeného manžela (manželky). Tou první právní skutečností je, že výživou oprávněný rozvedený manžel uzavře nové manželství, když uzavřením nového manželského svazku je zase založena vyživovací povinnost mezi (novými) manžely. Druhá právní skutečnost nastává tehdy, jestliže výživou povinný manžel zemře (vyživovací povinnost zde pochopitelně nepřechází na dědice). Konečně třetí právní skutečnost je pak představována ve formě právního úkonu, resp. dvoustranného právního úkonu formálně vyjádřeného ve smlouvě, jejímž předmětem je poskytnutí jednorázové částky, kterou vyplatí výživou povinný rozvedený manžel druhému bývalému manželovi. Takto uzavřená smlouva by neměla odporovat dobrým mravům, neměla by obcházet zákon, ani svým obsahem zavdávat k žádným pochybnostem, jež by mohly vést k jejímu zpochybnění. Z toho vyplývá, že uzavření smlouvy, v níž bude dostatečně určité a srozumitelně uvedena jakákoli peněžitá částka, nebude sama o sobě vést k zániku takové vyživovací povinnosti, pakliže částka dle této smlouvy výživou oprávněnému rozvedenému manželovi poskytnuta nebude. Teprve poskytnutím (vyplacením) jednorázové částky nastane sledovaný právní důsledek – zánik práva na výživné rozvedeného manžela. Naopak k zániku takové vyživovací povinnosti nedojde ani v tom případě, jestliže smlouva bude v rozporu s dobrými mravy či budeli z jiných důvodů absolutně neplatná. Na vyřešení otázky vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely lze pamatovat již v rámci sepisu písemné smlouvy za účelem rozvodu manželství v rámci tzv. smluveného (nesporného) rozvodu podle § 24a odst. 1 zák. o rod., o jejíž sepis (s ohledem na závažné právní důsledky) je vhodné raději požádat advokáta.

Závěr

Z prezentovaných poznámek je zřejmé, že ani rozhodování o výživném rozvedeného manžela nepředstavuje nijak jednoduchou soudní agendu, neboť v řízení o určení tohoto výživného je zapotřebí přihlížet k mnoha okolnostem a v jejich světle pak učinit i výklad shora uvedených pojmů, na němž je závislá aplikace konkrétního pravidla chování (právní normy). Je zcela nepochybným nedostatkem, že institut výživného rozvedeného manžela, tedy pokud jde o tzv. „běžné výživné“, není časově limitován, což v mnoha případech může ve svém důsledku velmi nepříznivým způsobem zasahovat do poměrů výživou povinného rozvedeného manžela, jenž kupř. v mezidobí uzavřel nové manželství, založil si novou rodinu atd. Přitom do účinnosti zákona č. 132/1982 Sb, tj. do 31. 3. 1983, zákon o rodině v ust. § 93 stanovil, že povinnost platit příspěvek na výživu rozvedeného manžela trvá nejdéle na dobu pěti let po rozvodu, a že tato povinnost může být výjimečně z důležitých důvodů prodloužena, a to i bez časového omezení, nebudeli rozvedený manžel ani po uplynutí této doby schopen sám se živit. Zřejmě již nastala doba, aby se zákonodárce věcně zabýval uvedeným problémem a přistoupil novelou zákona o rodině k podobné časové limitaci, jistěže při zachování určité možnosti trvání takové vyživovací povinnosti v případech, kdy např. výživou oprávněný rozvedený manžel není (z vážných důvodů) schopen sám se živit.

III. ÚS 606/04

III.ÚS 606/04 ze dne 15.09.2005

N 177/38 SbNU 421

Důvod nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Muchy a soudců Pavla Holländera a Jana Musila - ze dne 15. září 2005 sp. zn. III. ÚS 606/04 ve věci ústavní stížnosti nezletilého L. D., podané jeho zákonnou zástupkyní D. D., proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. června 2004 č. j. 29 Co 494/2003-197 ohledně výživného. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2004 č. j. 29 Co 494/2003-197 se zrušuje. Odůvodnění

Matka nezletilého jako jeho zákonná zástupkyně se cestou včas podané ústavní stížnosti domáhala zrušení výše citovaného rozsudku, jímž Městský soud v Praze změnil rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 18. 9. 2003 č. j. P 340/2003-132 tak, že výživné, stanovené povinnému otci pro nezletilého syna ve výši 1 000 Kč a od 1. 12. 2000 pak ve výši 2 200 Kč měsíčně, určil od 1. 8. 2001 částkou 1 500 Kč měsíčně, dále změnil výrok o dlužném výživném a o způsobu jeho splacení a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Poukázala na zdravotní stav nezletilého, jenž ovlivňuje výši nákladů na úhradu jeho potřeb, na výdělkové možnosti své i výdělkové poměry otce a uvedla, že podle jejího přesvědčení soud v rozporu s provedenými důkazy výživné stanovil v nepřiměřené výši, a to s poukazem na § 96 odst. 2 zákona o rodině, tj. s tím, že by určení vyššího výživného bylo v rozporu s dobrými mravy. Proto, jako matka a zákonná zástupkyně nezletilého, uvedeným rozsudkem cítí dotčení v právech zakotvených v čl. 3 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), v čl. 2 odst. 1, čl. 6 odst. 2, čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1, 2 a v čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, jakož i v čl. 90 Ústavy České republiky.

Předseda senátu Městského soudu v Praze ve svém vyjádření k obsahu ústavní stížnosti ze dne 6. 12. 2004 poukázal na obsah odůvodnění předmětného rozsudku a vyslovil přesvědčení, že ústavní práva stěžovatelky porušena nebyla.

Otec nezletilého se na výzvu Ústavního soudu, kterou obdržel dne 15. 11. 2004, k obsahu ústavní stížnosti nevyjádřil, nesplnil dále podmínky vedlejšího účastenství, jelikož advokátovi pro své zastoupení dle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, plnou moc neudělil.

Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. P 340/2003 bylo zjištěno, že k návrhu matky nezletilého byl L. D., narozený 17. 5. 2000, svěřen do její výchovy a otci byla uložena povinnost přispívat na jeho výživu s účinností od 1. 7. 2000 do 30. 11. 2000 částkou 1 000 Kč

měsíčně a počínaje dnem 1. 12. 2000 pak částkou 2 200 Kč měsíčně, a to k rukám matky, dále byl vyčíslen dluh na výživném za dobu od 1. 7. 2000 do 31. 10. 2002 ve výši 55 600 Kč s tím, že je otec povinen dluh platit ve splátkách po 2 000 Kč měsíčně. K odvolání otce byl výrok o vyšším výživném přesahujícím částku 1 000 Kč měsíčně od 1. 12. 2000, jakož i o dlužném výživném zrušen, v další části potvrzen (č. l. 108). Obvodní soud pro Prahu 4 po doplnění dokazování o výživném rozhodl tak, že je od 1. 12. 2000 stanovil částkou 2 200 Kč měsíčně, vyčísлил na výživném dluh ve výši 73 800 Kč a určil jeho splatnost ve splátkách po 2 000 Kč měsíčně. Po opětovném odvolání otce změnil Městský soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně tak, jak je uvedeno v ústavní stížnosti - změnil výši výživného přesahující částku 1 000 Kč měsíčně a počínaje dnem 1. 8. 2001 je stanovil částkou 1 500 Kč měsíčně, změnil výrok o dlužném výživném a rozhodl o nákladech řízení, přičemž z provedených důkazů konstatoval nárůst potřeb nezletilého, avšak s poukazem na § 96 odst. 2 zákona o rodině dovodil, že tento nárůst souvisí s úrazem dítěte, za který nenese odpovědnost otec, ale třetí osoba, již matka dítě svěřila do opatrování, a tedy rozhodnutí, aby otec nesl tímto způsobem zvýšené náklady na potřeby dítěte, by bylo v rozporu s dobrými mravy (č. l. 197-198 spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. P 340/2003).

Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv a svobod a ústavní stížnost shledal důvodnou.

Podstatou předmětné ústavní stížnosti je zejména polemika navrhovatelky se závěrem odvolacího soudu týkajícím se povinnosti otce podílet se na zvýšených potřebách nezletilého, jež jsou ovlivněny jeho špatným zdravotním stavem v důsledku úrazu způsobeného třetí osobou, již matka svěřila dítě do opatrování. Zákon o rodině v § 85 stanoví vyživovací povinnost rodičů k dětem, které nejsou schopny samy se živit, a to v rozsahu odpovídajícím schopnostem, možnostem a jejich majetkovým poměrům, po přihlédnutí k tomu, v jaké míře ten který z rodičů o dítě pečuje.

Dle § 96 odst. 2 zákona o rodině nelze výživné přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy, přičemž je nepochybné, že toto ustanovení a s tím související skutková zjištění svědčící pro jeho aplikaci je nutno spojovat s oprávněným, tj. s chováním či jednáním osoby, která se výživného proti povinnému domáhá. S takto zformulovaným smyslem a významem ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině koresponduje i ustálená judikatura obecných soudů. Nejvyšší soud tak v usnesení ze dne 14. 4. 2004 sp. zn. 6 Tdo 326/2004 konstatoval, že "konfliktní vztahy mezi rodiči, které jeden z rodičů pociťuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak jejich nárok na výživné odkazem na rozpor s dobrými mravy ve smyslu § 96 odst. 2 zákona o rodině". Obdobný závěr dovodil i Krajský soud v Českých Budějovicích ve věci sp. zn. 5 Co 2661/1999: "Pokud dojde k dlouhodobému vyloučení jednoho z rodičů ze styku s nezletilými dětmi, který to následně pociťuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze tento důsledek přičítat nezletilým dětem, a přiznání výživného ze strany vyloučeného rodiče pak není v rozporu s dobrými mravy." Jinými slovy, rozpor s dobrými mravy jako důvod nepřiznání výživného dle § 96 odst. 2 zákona o rodině je spjat s jednáním osoby, která se přiznání výživného domáhá, a nikoli s jednáním osob jiných, ať již povinných, tj. těch, vůči kterým směřuje nárok na plnění vyživovací povinnosti, anebo osob třetích.

V řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. P 340/2003 byl uplatněn nárok dítěte, narozeného dne 17. 5. 2000, na výživné proti otci, který s matkou a dítětem společně nežije, přičemž nezletilý utrpěl úraz, jehož následky jej činí vážně zdravotně postiženým. Daný úraz byl přitom způsoben J. K., mužem, s nímž matka sdílela společnou domácnost. V době hodnocení potřeb oprávněného nezletilého, zdrojů, ze kterých jsou tyto potřeby také

kryty, tj. v době určení výživného, nebyl tento muž pravomocně odsouzen pro trestný čin ublížení na zdraví, nebyla mu ani uložena povinnost nahradit nezletilému způsobenou škodu [rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 22. dubna 2002 sp. zn. 45 T 9/2001 byl J. K. zproštěn obžaloby pro pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 a § 219 odst. 1, odst. 2 písm. e) trestního zákona, jehož se měl dopustit vůči nezletilému L. D., stěžovateli v řízení před Ústavním soudem].

Z pohledu práva jednoduchého dopadajícího na předmětnou věc dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížností napadeným rozhodnutím porušil Městský soud v Praze ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině.

Z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, za splnění kterých nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv a svobod.

V řízení o ústavních stížnostech představují první skupinu případů, v nichž Ústavní soud ingeruje do rozhodovací činnosti obecných soudů, ty případy, ve kterých posuzuje skutečnost, zdali ve věci aplikovaná norma jednoduchého práva, sledující určitý ústavně chráněný účel, z pohledu principu proporcionality nabyla opodstatněně přednost před jinou normou jednoduchého práva sledující dosažení jiného ústavně chráněného účelu (např. nález sp. zn. III. ÚS 256/01, Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 25, nález č. 37, a další).

Další skupinou jsou případy, v nichž nedochází ke konkurenci možné aplikace více norem jednoduchého práva, nýbrž jde o řešení otázky akceptace některé z několika interpretačních alternativ určité normy jednoduchého práva [např. nález sp. zn. II. ÚS 22/94 (Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 4, nález č. 55), sp. zn. III. ÚS 114/1994 (Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 3, nález č. 9) a další].

Konečně třetí skupinou případů jsou v řízení o ústavních stížnostech případy svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, jíž schází smysluplné odůvodnění, resp. propojení s jakýmkoli ústavně chráněným účelem. V dosavadní judikatuře ve věcech ústavních stížností [viz nález sp. zn. III. ÚS 351/04 (Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 35, nález č. 178)] Ústavní soud interpretoval pojem svévole ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy.

V řízení o ústavních stížnostech lze tedy vyčlenit případy konkurence norem jednoduchého práva, konkurence interpretačních alternativ a konečně případy svévolné aplikace jednoduchého práva.

V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, dle něhož se interpretace § 96 odst. 2 zákona o rodině obsažená v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2004 č. j. 29 Co 494/2003-197 ocitá v extrémním nesouladu s obsahem obvyklých výkladových metod, se standardní právní dogmatikou vymezeným obsahem právních pojmů, jakož i s konstantní judikaturou obecných soudů, pročež předmětné rozhodnutí nelze než kvalifikovat ve smyslu svévolné aplikace jednoduchého práva, a tím porušení základního práva na řádný proces dle

čl. 36 odst. 1, čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 41 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny, jakož i čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Pro uvedené, tj. s ohledem na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, Ústavní soud rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2004 č. j. 29 Co 494/2003-197 zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Text tohoto rozhodnutí byl čerpán společností Sokordia, s.r.o. z databáze NALUS z internetové adresy <http://nalus.usoud.cz> a to bezplatně. Jedná se o neautentické znění rozhodnutí Ústavního soudu.

K rozhodování o výživném pro manželku

Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 15 Co 504/2003 - 68, 15 Co 505/2003 ze dne 30. března 2004

Městský soud v Praze rozhodl jako soud odvolací v senátě složeném z předsedkyně senátu JUDr. Jaroslavy Adamičkové a soudců JUDr. Zoji Dvořákové a JUDr. Heleny Koucké ve věci žalobkyně M. R. bytem v ..., právně zast. JUDr. M. V., advokátkou se sídlem v ..., proti žalovanému Ing. J. R., bytem v ..., právně zast. Mgr. O. L., advokátem se sídlem v ..., o určení výživného pro manželku, o odvolání žalovaného proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 11. 7. 2002, čj. 21 C 117/2003-32, takto:

Rozsudek soudu I. stupně doplněný rozsudkem ze dne 23. 9. 2003 se v napadených výrocích o výživném mění tak, že se žaloba zamítá.

Ve výroku o soudním poplatku se rozsudek mění tak, že se povinnost k zaplacení soudního poplatku žalovanému neukládá.

Ve výroku o nákladech řízení se rozsudek mění tak, že se žalovanému náhrada nákladů řízení nepřiznává.

Žalovanému se nepřiznává právo na náhradu nákladů v odvolacím řízení.

Odůvodnění:

Soud I. stupně rozhodoval o žalobě, jíž se žalobkyně vůči žalovanému domáhala přiznání výživného ve výši 15.000,- Kč měsíčně s tím, že je sama bez příjmů a bez zaměstnání a celodenně pečuje o malého syna účastníků, zatímco žalovaný jako podnikatel vydělává vysoké částky a žalobkyni dává pouze 5.000,- Kč měsíčně na domácnost a platí náklady spojené s užíváním bytu; žalovaný se žalobě bránil s tím, že životní úroveň manželů je stejná a navíc žalobkyni nic nebrání v tom, aby byla zaměstnána a příjem rodiny zvýšila svým výdělkem. Soud vzal v řízení za prokázané, že manželství účastníků trvá, i když vztahy mezi manžely jsou podstatným způsobem narušeny; žalobkyně není výdělečně činnou nikoli vlastní vinou, když je evidována na Úřadu práce jako uchazečka o zaměstnání; účastníci vedou společnou domácnost, když náklady bydlení v témže bytě platí žalovaný, náklady provozu domácnosti hradí částečně každý z manželů, žalovaný dává žalobkyni měsíčně 5.000,- Kč a sám platí náklady spojené s předškolní docházkou syna účastníků a s jeho aktivitami ve volném čase, když syna denně odpoledne ze školy vyzvedává; žalobkyně nemá jiné než základní, běžné potřeby; každý z účastníků je vlastníkem nemovitosti - domu, avšak dům patřící žalobkyni je neobyvatelný, zatímco dům žalovaného je pronajímán za vysoké částky. S těmito zjištěními soud dospěl k závěru, že k úhradě potřeb žalobkyně postačuje částka 10.000,- Kč měsíčně, v této částce proto žalobě vyhověl a co do částky 5.000,- Kč měsíčně ji zamítl. Soud zdůraznil, že v úvahu při tom nevzal vysoké příjmy z nájmu domu žalovaného, když takový postup by byl v rozporu s dobrými mravy, neboť i žalobkyně je vlastnící nemovitosti, kterou neužívá a nechá ji chátrat. V návaznosti na rozhodnutí o výživném pak soud vyčíslil dlužné výživné vzniklé od podání žaloby do výroku soudu při započtení žalobkyni již poskytnutých částek, podle výsledku řízení uložil žalovanému povinnost zaplatit poměrnou část soudního poplatku z žaloby a uhradit žalobkyni poměrnou část nákladů řízení.

Proti tomuto rozsudku podal žalovaný včas odvolání. Namítal především, že žalobkyně netvrdila rozhodující skutečnosti, týkající se (tvrzeně) odlišné životní úrovně manželů, když se v žalobě omezila pouze na srovnání jejich výdělků; přitom životní úroveň obou manželů je stejná, když oba sdílejí tentýž byt - a náklady s tím spojené nese výhradně žalovaný - a oba mají stejné spotřebitelské návyky, zejména nakupují zásadně co nejlevněji, žalovaný do domácnosti nakupuje a podílí se na domácích pracích. Potřeba bydlení žalobkyně je tedy uspokojena na stejné úrovni jako u žalovaného, pro pokrytí dalších jejích běžných potřeb slouží částka 5.000,- Kč, kterou žalovaný žalobkyni poskytuje, nadto žalovaný nakupuje pro domácnost potraviny a hradí také další věci a náklady ve prospěch syna (školné, sportovní a jiné volnočasové aktivity), takže na ty žalobkyně nevynakládá ničeho. Žalovaný zdůraznil, že nelze spravedlivě požadovat po tom z manželů, který vyvíjí pracovní činnost ve prospěch rodiny, aby poskytoval další prostředky ve prospěch druhého z manželů, který se bez vážných důvodů na zvýšení příjmu rodiny nepodílí a parazituje tak na aktivitě partnera; poukázal přitom na to, že žalobkyně je zdráva, o dítě celodenně nepečuje - naopak dítě je dopoledne v péči předškolního zařízení a odpoledne až do večera s otcem (žalovaným), žalobkyně má maturitu a tedy maturitní zkoušku z cizího jazyka, což je běžný kvalifikační požadavek dnešní doby, mohla a měla by tedy pracovat a podílet se také na uspokojování potřeb rodiny. Nevytváří však k tomu potřebnou aktivitu, když se spokojila s registrací na Úřadu práce a posléze - což bylo v odvolacím řízení přípustným

novem - přijala práci pouze na částečný úvazek. Nadto má v držení úspory, jejichž podstatnou část vytvořila za trvání manželství, a je vlastníci nemovitosti v Praze v hodnotě okolo 4 milionů Kč. V souvislosti s tím žalovaný poukázal na to, že za takové situace by žalobkyně neměla být osvobozena od soudních poplatků a poplatková povinnost tak přesouvána na žalovaného. Navrhl proto, aby rozsudek soudu I. stupně byl změněn tak, že žaloba bude zamítnuta v plném rozsahu a žalobkyni uložena povinnost k zaplacení soudního poplatku z žaloby a k náhradě nákladů soudního řízení žalovanému.

Žalobkyně ve svém vyjádření k odvolání navrhla potvrzení rozsudku jako věcně správného. Ohradila se důrazně proti nařčení z toho, že parazituje na příjmech žalovaného, přičemž zdůraznila, že majetkové a výtěžkové poměry žalovaného jsou nadstandartní, takže umožňují, aby matka zůstala doma s dítětem, které celodenní domácí péči vyžaduje a matka mu ji poskytuje, zatímco otec se synovi věnuje minimálně, když se cele věnuje své podnikatelské činnosti a často proto jezdí do zahraničí. Poukázala na to, že žalovaný svůj dům pronajímá, rodině však odpovídající bydlení neobstaral, když rodina bydlí v obecním bytě 2+1, kde syn nemá vlastní pokoj, ba ani vlastní postel. Podle názoru žalobkyně by v rozhodnutí o výživném měly být promítnuty i příjmy žalovaného z pronájmu jeho domu. Poukaz na nemovitost ve vlastnictví žalobkyně je naopak nepřípadný, když žalobkyně z tohoto domu žádný příjem nemá a nemůže s ním nijak nakládat, když je nejisté, jak bude řešena její bytová situace po rozvodu manželství. Při hledání zaměstnání žalovaný žalobkyni nijak nápomocen nebyl a poukazuje-li na nabídku volných míst, nebere v potaz možnosti žalobkyně.

Na vyjádření žalobkyně reagoval žalovaný podáním, v němž oponuje argumentům žalobkyně. Akcentoval zejména, že péče o dítě pro žalobkyni pouze záminkou k tomu, aby nepracovala a žila z podpor a výživného, když o syna je plně postaráno zásluhou žalovaného, který se mu skutečně věnuje, na rozdíl od žalobkyně, která kvůli péči o svého otce odmítá i jet na dovolenou mimo Prahu. Svůj pokoj syn měl, než si ho pro sebe vyhradila žalobkyně, a v bytě jsou trvale tři lůžka. Žalobkyně nedodržuje termíny, které sama stanovila pro svou péči o syna (vyzvedávání ze školky) a problematizuje stále jeho návštěvy tohoto zařízení, přestože syn tam prospívá. Přestože je již žalobkyně zaměstnána, na nákladech spojených s užíváním bytu se stále nepodílí.

Odvolací soud po zjištění, že odvolání je v souzené věci přípustné, bylo podáno včas a osobou k tomu oprávněnou, z podnětu podaného odvolání přezkoumal napadený rozsudek i řízení, které jeho vydání předcházelo (§ 212 o.s.ř.). Vzal na vědomí změnu, která nastala v době po rozhodnutí soudu I. stupně - zaměstnání žalobkyně na kratší úvazek; o tom mezi účastníky sporu nebylo a soud tak mohl vzít tuto skutečnost za prokázanou. Při posouzení věci odvolací soud dospěl k závěru, že odvolání je důvodné.

Soud I. stupně dostatečně zjistil skutkový stav rozhodný pro posouzení věci, ze svých skutkových zjištění však vyvodil nesprávné právní závěry.

Není správná úvaha soudu I. stupně o tom, že by bylo v rozporu s dobrými mravy přihlížet při stanovení výživného k příjmu z pronájmu nemovitosti ve vlastnictví žalovaného. Podle ust. § 96 odst. 2 zákona o rodině lze totiž pro rozpor s dobrými mravy odepřít jinak oprávněné osobě právo na výživné; tímto argumentem však nelze zdůvodnit korekci výše výživného, které je přiznáváno. Soud I. stupně však nesprávně nahlížel celou problematiku výživného mezi manžely při posuzování projednávané věci, jak je vysvětleno níže.

Prokázáno bylo, že žalovaný plně hradí náklady spojené s užíváním bytu, tedy náklady sloužící uspokojení bytové potřeby jak žalobkyně, tak žalovaného; oba přitom bydlí v téže bytě. Tato základní potřeba je tedy u žalobkyně i žalovaného uspokojena na stejné úrovni. Dále bylo prokázáno, že žalovaný dává žalobkyni částku 5.000,- Kč, kterou může žalobkyně využít podle své úvahy. Z této částky žalobkyně nehradí ničeho k uspokojení svých bytových potřeb - přičemž financování bydlení běžně konzumuje největší část výdajů jednotlivce či rodiny - a otec platí, jak bylo prokázáno, školné a náklady dalších mimoškolních aktivit dítěte; žalobkyně tak může částku 5.000,- Kč využít skutečně pro vlastní potřebu (když žalobkyně uvedla ve své účastnické výpovědi, že manžel a syn jí připravená jídla nejedí, a potvrdila, že žalovaný "také" financuje nějaké nákupy pro potřeby domácnosti; žalobce takto uvedl, že nakupuje pro domácnost potraviny, drogistické zboží a pod, sám kupuje oblečení pro sebe a převážně i pro syna). Žalobkyně netvrdila, že by si žalovaný "žil nad poměry" úměrně svým vyšším příjmům, výslovně naopak ve své výpovědi potvrdila, že žalovaný nepije ani nekouří a návštěva restaurace je u něj výjimečnou záležitostí. Uvedla také, že její potřeby jsou v zásadě uspokojeny (kupuje si oblečení, obuv, kosmetiku, navštěvuje kadeřníka), přála by si však, aby měla pro jejich uspokojování úměrně příjmům žalovaného částku vyšší.

Pak nelze než konstatovat, že podle výsledků řízení před soudem nejsou naplněny předpoklady pro

přiznání výživného žalobkyni, neboť žalovaný svou vyživovací povinnost vůči ní plní (§ 91 odst. 1, 2 zákona o rodině). Zmíněné zákonné ustanovení totiž srovnává životní úroveň, tj. způsob života obou manželů a neznamená, že by oba manželé měli mít k dispozici pro volné nakládání podle svých představ aritmeticky stejnou či podobnou částku z příjmů rodiny. Nelze vytýkat žalovanému, pokud nevynakládá na uspokojování běžných životních potřeb částky vyšší, jež by žalobkyně pokládala vzhledem k jeho příjmům za "odpovídající", neboť - jak na to logicky poukazuje žalovaný - nelze klást rovnítko mezi příjmy a spotřebu podnikatele. Jestliže obdobně skromným způsobem života žijí oba manželé (když v řízení nebylo prokázáno, že by tomu bylo jinak), jejich životní úroveň je obdobná a za situace, kdy žalobce pro takový způsob života své manželce poskytuje finanční prostředky, svou vyživovací povinnost vůči ní plní. Subjektivní představa žalobkyně o tom, že by její potřeby mohly být uspokojovány na vyšší úrovni popř. ve vyšších cenových relacích (např. její akcent na to, že žalovaný nezajistil rodině "odpovídající" bydlení) nemůže být v této věci relevantní při zjištění, že manželé žijí v jednom bytě, tedy bydlí na stejné úrovni, a nebylo prokázáno, že by další životní potřeby uspokojoval žalovaný na vyšší úrovni než žalobkyně, která má od žalovaného k uspokojování svých dalších potřeb - bez nákladů bydlení a bez nutnosti vynakládat další částky na školné a volný čas syna - částku 5.000,- Kč měsíčně, která by měla pro takový účel stačit.

Z výše uvedených důvodů odvolací soud změnil rozsudek soudu I. stupně ve věci samé změnil tak, že se žaloba o určení výživného zamítá.

Protest žalovaného pokud jde o zproštění žalobkyně od povinnosti platit soudní poplatek z žaloby není na místě, když žalobkyně je od této povinnosti osvobozena ze zákona (§ 11 odst. 2 písm. c) zákona o soudních poplatcích). Protože však žalovaný měl ve věci plný úspěch, výrok o povinnosti platit soudní poplatek byl změněn tak, že se tato povinnost žalovanému neukládá.

V návaznosti na nové rozhodnutí ve věci rozhodl odvolací soud nově i o nákladech řízení před soudem I. stupně (§ 224 odst. 2 o.s.ř.) a posléze rozhodl také o nákladech řízení odvolacího. V obou případech s ohledem na skutečnost, že účastníci jsou dosud manžely, sdílejí společnou domácnost a mají společný majetek, rozhodl soud o těchto nákladech řízení podle ust. § 150 o.s.ř. a přes procesní úspěch ve věci žalobci právo na náhradu těchto nákladů nepřiznal.

Proti tomuto rozsudku není dovolání přípustné.

V Praze dne 30. března 2004